

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ
Факультет № 6
Кафедра цивільного права та процесу**

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
з навчальної дисципліни «Сучасні доктрини цивільного права»
обов'язкових компонент
освітньої програми третього рівня вищої освіти 081 Право
(правозастосування)**

Харків (Вінниця) 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри цивільного права та процесу (протокол від 23.08.2023 № 8)

Розробники:

1. Завідувач кафедри цивільного права та процесу, доктор юридичних наук, професор Жорнокуй Юрій Михайлович.

Рецензенти:

1. Завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Зайцев Олексій Леонідович.

2. Професор кафедри цивільного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, професор Борисова Валентина Іванівна.

**1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(денна форма навчання)**

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема № 1. Доктрина про предмет та метод цивільного (приватного) права. Вчення про джерела цивільного права.	12	2	4			6	екзамен
Тема № 2. Доктринальні підходи про суб'єктів цивільного права.	12	2	4			6	
Тема № 3. Вчення про об'єкти цивільного права.	12	2	4			6	
Тема № 4. Особисті немайнові права у теорії цивільного права.	8	2	2			4	
Тема № 5. Концептуальні положення про речове право.	12	2	4			6	
Тема № 6. Доктрина про зобов'язання у цивільному праві.	12	2	4			6	
Тема № 7. Сучасні вчення про цивільно-правову відповідальність.	12	2	4			6	
Тема № 8. Цивілістична доктрина про право інтелектуальної власності.	10	2	2			6	
Всього за семестр № 3:	90	16	28			46	

**Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(заочна форма навчання)**

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Тема № 1. Доктрина про предмет та метод цивільного (приватного) права. Вчення про джерела цивільного права.	11	2				9	екзамен
Тема № 2. Доктринальні підходи про суб'єктів цивільного права.	13	2	2			9	
Тема № 3. Вчення про об'єкти цивільного права.	11	2				9	
Тема № 4. Особисті немайнові права у теорії цивільного права.	11	2				9	
Тема № 5. Концептуальні положення про речове право.	11		2			9	
Тема № 6. Доктрина про зобов'язання у цивільному праві.	11		2			9	
Тема № 7. Сучасні вчення про цивільно-правову відповідальність.	11		2			9	
Тема № 8. Цивілістична доктрина про право інтелектуальної власності.	11		2			9	
Всього за семестр № 3:	90	8	10			72	

3. Методичні вказівки до семінарських занять

Тема № 1. Доктрина про предмет та метод цивільного (приватного) права. Вчення про джерела цивільного права.

Семінарське заняття Доктрина про предмет та метод цивільного (приватного) права. Вчення про джерела цивільного права.

Навчальна мета заняття: засвоїти теоретичні положення щодо вчень про предмет та метод цивільного права, засвоїти нормативний матеріал щодо джерел цивільного права, ознайомитися з практикою застосування загального і спеціального законодавства.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – самостійне вивчення.

Навчальні питання:

1. Вплив ідеї природного права на кодифікацію цивільного права України. Проблема дуалізму приватного права.
2. Цивілістична доктрина до визначення предмету цивільного права.
3. Сучасна доктрина цивільного права про метод цивільно-правового регулювання.
4. Система джерел цивільного права. Доктрина «добудови» права судом.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. Вплив ідеї природного права на кодифікацію цивільного права України. Проблема дуалізму приватного права.

При вивченні цього питання необхідно розкрити положення сутність ідеї природного права та основні її засади, які істотно вплинули на кодифікацію цивільного законодавства України. Крім того, слід звернути увагу на проблематику доктринального підходу до дуалізму приватного права, що полягає в паралельному існуванні Цивільного та Господарського кодексів України, які одночасно регулюють значну частину приватних відносин.

2. Цивілістична доктрина до визначення предмету цивільного права.

Під час вивчення питання, пов'язаного з визначенням предмету цивільного права необхідно звернути увагу на вчення А. С. Довгєрта, О. В. Кохановської, Н. С. Кузнецової, О. А. Пушкіна, М. М. Сібільова, І. В. Спасибо-Фатєєвої, Р. О. Стефанчука, Є. О. Харитонова та інших фахівців щодо розуміння системи приватних відносин, які мають бути врегульовані нормами цивільного законодавства. Необхідно акцентувати увагу на доктринальних підходах розуміння сімейних, корпоративних, організаційних правовідносин та інших приватних відносин як цивільних.

3. Сучасна доктрина цивільного права про метод цивільно-правового регулювання.

Розглядаючи це питання доцільно з'ясувати сутність диспозитивного методу правового регулювання, обмеження диспозитивності у цивільному праві, розкрити основні ознаки методу цивільно-правового регулювання, які відмежовують його від імперативного методу правового регулювання.

4. Система джерел цивільного права. Доктрина «добудови» права судом.

Розглядаючи питання про джерела цивільного права доцільно чітко визначитись з поняттям джерел цивільного права та з'ясувати їх співвідношення з актами цивільного законодавства, особливу увагу треба надати аналізу практики Європейського суду з прав людини як джерелу цивільного права. Доцільно проаналізувати договір як регулятор цивільних відносин, особливості саморегулювання цивільних відносин. Особливу увагу необхідно приділити з'ясуванню сутності доктрини «добудови» права судом.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Доктрина про диспозитивний метод регулювання цивільно-правових відносин.
2. Рішення Європейського суду з прав людини у системі джерел цивільного права України.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття.

1. Обмеження диспозитивності у цивільному праві.
2. Принципи права як джерело цивільного права.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. *Офіційний вісник України*. 2002. № 7. Ст. 273.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. *Офіційний вісник України*. 2003. №11. Ст. 461.
4. Актуальні питання прикладної цивілістики: сімейне, трудове, земельне та житлове право : наук.-практ. посіб. / О.В. Гетьманцев, О.В. Кіріяк, М. Б. Мельник та ін. Київ : Правова єдність, 2015. 448 с.
5. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорноку та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. С. 15-97.
6. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.
7. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням пропозицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 1: Загальні положення/ за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ФО-П Колісник А. А., 2010. 320 с.

Тема № 2. Доктринальні підходи про суб'єктів цивільного права

Семінарське заняття Доктринальні підходи про суб'єктів цивільного права.

Навчальна мета заняття: засвоїти доктринальні положення про суб'єктів цивільного права та учасників цивільних правовідносин, засвоїти нормативний матеріал щодо фізичних та юридичних осіб, а також держави, Автономної Республіки Крим, територіальних громад як суб'єктів цивільного права, ознайомитися з практикою застосування цивільного законодавства з окреслених питань.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Доктрина цивільного права про фізичну особу як учасника цивільних відносин.
2. Конструкція «юридичної особи» у доктрині цивільного права.
3. Держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади як учасники цивільних правовідносин: доктринальні підходи у цивілістичній науці.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. Доктрина цивільного права про фізичну особу як учасника цивільних відносин.

При розгляді цього питання треба зосередити увагу на доктринальних питаннях правосуб'єктності фізичної особи, обсягу її правоздатності, можливості та наслідках вчинення правочину, який обмежує правоздатність фізичної особи. При вивченні цього питання необхідно розкрити законодавчі та доктринальні підходи щодо окреслення кола ознак, які дозволяють індивідуалізувати фізичну особу як учасника цивільних відносин. Необхідно звернути увагу на поділ ознак індивідуалізації фізичної особи на фізіологічні та соціальні.

2. Конструкція «юридичної особи» у доктрині цивільного права.

При вивченні цього питання необхідно проаналізувати розуміння юридичної особи за цивільним законодавством України, розкрити теорії походження юридичної особи, проаналізувати її ознаки через їх зовнішнє вираження. Під час розгляду цього питання варто визначити цивільну правосуб'єктність юридичної особи через співставлення її з правосуб'єктністю інших суб'єктів цивільних правовідносин. Варто проаналізувати цивілістичну доктрину про розмежування дій органу юридичної особи та дій представника юридичної особи у цивільних правовідносинах.

3. Держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади як учасники цивільних правовідносин: доктринальні підходи у цивілістичній науці.

Розглядаючи це питання, треба визначитися з правосуб'єктністю держави як учасника цивільних відносин, подискутувати з існуючих доктринальних підходів щодо доцільності надання державі статусу юридичної особи публічного права.

Розглянути необхідно форми участі держави, АРК, територіальних громад у договірних та недоговірних цивільних правовідносинах.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Цивілістичні вчення про індивідуалізацію фізичної особи.
2. Основні положення теорій походження юридичної особи.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття.

1. Заборони та обмеження для фізичних осіб щодо здійснення права на заняття підприємницькою діяльністю.
2. Юридичні особи приватного права та юридичні особи публічного права: сучасна доктрина цивільного права.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. *Офіційний вісник України*. 2002. № 7. Ст. 273.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст. 461.
4. Актуальні питання прикладної цивілістики: сімейне, трудове, земельне та житлове право : наук.-практ. посіб. / О.В. Гетьманцев, О.В. Кіріяк, М.Б. Мельник та ін. Київ : Правова єдність, 2015. 448 с.
5. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. С. 98-165.
6. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.

Тема № 3. Вчення про об'єкти цивільного права

Семінарське заняття Вчення про об'єкти цивільного права

Навчальна мета заняття: засвоїти доктринальні положення щодо об'єктів цивільних прав, засвоїти нормативний матеріал щодо класифікації об'єктів у цивільному праві, ознайомитися з практикою застосування цивільного законодавства щодо об'єктів цивільних правовідносин.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;
заочна форма навчання – самостійне вивчення.

Навчальні питання:

1. Розвиток вчення про об'єкт цивільних прав, об'єкти цивільних правовідносин та об'єкти цивільно-правового захисту.
2. Речова, поведінкова, плюралістична концепції об'єкта, концепція множинності.
3. Цінні папери як об'єкти цивільних правовідносин. Теорія майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин. Корпоративні права як об'єкти цивільних прав. Нетипові об'єкти цивільних прав.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. Розвиток вчення про об'єкт цивільних прав, об'єкти цивільних правовідносин та об'єкти цивільно-правового захисту.

При вивченні цього питання необхідно звернути увагу на доктрину цивільного права про співвідношення таких правових категорій, як «об'єкт цивільних прав», «об'єкт цивільних правовідносин», «об'єкт цивільно-правового захисту».

2. Речова, поведінкова, плюралістична концепції об'єкта, концепція множинності.

Розглядаючи це питання, варто виходити з того, що існує декілька доктринальних концепцій об'єкта цивільного права. Відповідно доцільно проаналізувати концепції щодо визначення об'єкта цивільних правовідносин, зокрема речову, плюралістичну концепції, концепцію множинності об'єктів, а також теорію об'єкта як правового режиму тощо.

3. Цінні папери як об'єкти цивільних правовідносин. Теорія майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин. Корпоративні права як об'єкти цивільних прав. Нетипові об'єкти цивільних прав.

Вивченні цього питання зумовлює потребу у з'ясуванні сутності та особливостей розуміння різних доктринальних підходів щодо окремих об'єктів цивільних відносин. Особливу увагу необхідно звернути на наступні концепції: 1) цінних паперів як об'єктів цивільних правовідносин (В. Л. Яроцький); 2) теорію майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин (С. І. Шимон); 3) корпоративні права як об'єкти цивільних прав (В. А. Васильєва, Ю. М. Жорнокуй); 4) нетипові об'єкти цивільних прав (Р. А. Майданик, В. Л. Скрипник).

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Теорія об'єкту як правового режиму.
2. Доктрина цивільного права про нетипові об'єкти цивільних прав.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття.

1. Гносеологія вчення про об'єкти цивільних прав.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. *Офіційний вісник України*. 2003. №11. Ст. 461.
3. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. С. 166-223.
4. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.
5. Аномалії в цивільному праві України : навч.-практ посібник / відп. ред. Р. А. Майданик. Київ : Юстініан, 2010. 1008 с.
6. Жорнокуй Ю. М. Корпоративні конфлікти в акціонерних товариствах: цивільно-правовий аспект : монографія. Харків : Право, 2015. 532 с.
7. Скрипник В. Л. Теоретичні і методологічні проблеми об'єктів цивільних прав: монографія. Кременчук : Вид. Щербатих О. В. 2020. 380 с.
8. Яроцький В. Л. Цінні папери в механізмі правового регулювання майнових відносин (основи інструментальної концепції) : монографія. Харків : Право, 2006. 544 с.

Тема № 4. Особисті немайнові права у теорії цивільного права

Семінарське заняття Особисті немайнові права у теорії цивільного права Навчальна мета заняття: засвоїти доктринальні положення щодо поняття та

класифікації особистих немайнових прав, засвоїти нормативний матеріал щодо

правового регулювання особистих немайнових прав фізичних та юридичних осіб, ознайомитися з практикою застосування цивільного законодавства у сфері захисту особистих немайнових прав.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 години;

заочна форма навчання – самостійне вивчення.

Навчальні питання:

1. Доктринальні підходи до визначення поняття та видів особистих немайнових прав.
2. Особисті немайнові права юридичної особи.
3. Цивілістична доктрина про захист порушених особистих немайнових прав фізичної особи.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми:

1. Доктринальні підходи до визначення поняття та видів особистих немайнових прав.

При вивченні цього питання необхідно звернув увагу на радикальну, негативну концепцію щодо місця особистих немайнових прав у системі права України, доцільно розглянути різноманітні класифікації особистих немайнових прав, визначити ознаки особистих немайнових прав фізичної особи.

2. Особисті немайнові права юридичної особи.

Розглядаючи це питання, варто звернути увагу, що юридична особа має право на недоторканність її ділової репутації, на інформацію та інші особисті немайнові права, які можуть їй належати. Крім того. Слід звернути увагу на основні положення підходів Л. В. Федюк та С. О. Попової щодо розуміння особистих немайнових прав юридичної особи.

3. Цивілістична доктрина про захист порушених особистих немайнових прав фізичної особи.

При вивченні цього питання необхідно звернути увагу на доктринальні підходи щодо загальних та спеціальних способів захисту особистих немайнових прав, варто провести розмежування між такими спеціальними способами захисту особистих немайнових прав, як спростування недостовірної інформації та право на відповідь.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Компенсація моральної шкоди юридичній особі у практиці Європейського суду з прав людини.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття.

1. Цивілістична доктрина щодо компенсації моральної шкоди юридичній особі.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. *Офіційний вісник України*. 2002. № 7. Ст. 273.

3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. *Офіційний вісник України*. 2003. №11. Ст. 461.

4. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. С. 248-274.

5. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.

6. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): монографія / відп. ред. Я. М. Шевченко. Київ: КНТ. 2008. 626 с.
7. Синегубов О. В. Здійснення особистих немайнових прав малолітніх та неповнолітніх осіб: монографія. Харків: Золота миля, 2015. 528 с.
8. Сліпченко С. О. Особисті немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів: монографія. Харків: Діса плюс, 2013. 552 с.
9. Попова С. О. Здійснення та захист особистих немайнових прав юридичних осіб: дис. ... докт. філософії: 081 «Право». Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 237 с.

Тема № 5. Концептуальні положення про речове право

Семінарське заняття Концептуальні положення про речове право

Навчальна мета заняття: засвоїти доктринальні положення щодо поняття та ознак речового права, засвоїти нормативний матеріал щодо видів речових прав, ознайомитися з практикою застосування цивільного законодавства щодо захисту права власності та інших речових прав.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Теоретичні конструкції власності та права власності.
2. Доктрина цивільного права про визначення видів права власності.
3. Захист права власності у цивілістичній теорії.
4. Розвиток вчення про речові права на чуже майно.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. Теоретичні конструкції власності та права власності.

Розглядаючи це питання, варто зауважити на розмежуванні понять «власність» та «право власності», акцентуючи увагу при цьому на економічних та правових елементах відповідних категорій, а також різних доктринальних концепцій щодо їх розуміння.

2. Доктрина цивільного права про визначення видів права власності.

Вивчення цього питання зумовлює розгляд понять «види права власності» та «форми власності». Крім того, слід зосередити увагу на праві довірчої власності, як особливому праві власності (І. В. Венедіктова, Р. А. Майданик, С. О. Сліпченко).

3. Захист права власності у цивілістичній теорії.

При вивченні цього питання необхідно звернути увагу на речові та зобов'язальні способи захисту права власності, особливо доцільно

проаналізувати співвідношення віндикаційного позову та права добросовісного набувача права власності на майно, відчужене особою, яка не мала на це права.

4. Розвиток вчення про речові права на чуже майно.

Під час підготовки до цього питання варто зауважити на доктринальному розумінні самої категорії «речові права на чуже майно», а також підходи до визначення ознак, принципів, юридичної природи відповідних прав.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Довірча власність.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття.

1. Цивілістична доктрина про речові та зобов'язальні способи захисту прававласності.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. *Офіційний вісник України*. 2003. №11. Ст. 461.

Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. С. 275-381.

3. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.

4. Майданик Р. А. Речове право: підручник. Київ : Алерта, 2019. 1102 с.

5. Харченко Г. Г. Речові права: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 432 с.

Тема № 6. Доктрина про зобов'язання у цивільному праві

Семінарське заняття Доктрина про зобов'язання у цивільному праві

Навчальна мета заняття: засвоїти доктринальні положення про поняття та види зобов'язань у цивільному праві, засвоїти нормативний матеріал щодо виконання та забезпечення виконання зобов'язань, ознайомитися з практикою застосування цивільного законодавства щодо відповідальності за невиконання чи неналежне виконання зобов'язання.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Наукові підходи О. С. Йоффе до класифікації зобов'язань у цивільному праві.
2. Теоретичні питання застосування видів забезпечення виконання зобов'язань.
3. Проблеми систематизації недоговірних зобов'язань.
4. Інститут договору в цивілістичній доктрині.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. Наукові підходи О. С. Йоффе до класифікації зобов'язань у цивільному праві.

При вивченні цього питання необхідно звернути увагу на те, що систематизація зобов'язань була ґрунтовно проведена О. С. Йоффе, який виділив комбінований критерій класифікації зобов'язань. Слід зауважити, що за вказаним критерієм зобов'язання поділяються на декілька видів, а відповідна класифікація є актуальною і на сьогодні.

2. Теоретичні питання застосування видів забезпечення виконання зобов'язань.

Розглядаючи це питання, варто звернути увагу на те, що існують різні сфери застосовування видів забезпечення виконання зобов'язань, а також їх класифікація. Види забезпечення виконання зобов'язань слід розглядати як забезпечувальні та охоронні міри, а також як способи захисту прав кредитора у договірному зобов'язанні.

3. Проблеми систематизації недоговірних зобов'язань.

Розглядаючи це питання, варто визначитися із сутністю деліктних зобов'язань, проаналізувати основні риси деліктних зобов'язань та їх елементи. Доцільно провести розмежування деліктних та договірних зобов'язань, визначити місце деліктних зобов'язань серед недоговірних зобов'язань взагалі. При вивченні цього питання також необхідно встановити умови відшкодування завданої майнової та моральної шкоди, особливу увагу приділивши відшкодуванню шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, та шкоди, завданої незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури та суду.

4. Інститут договору в цивілістичній доктрині.

Під час підготовки до цього питання необхідно вивчити існуючі доктринальні підходи до розуміння категорії «договір» та її проявів у сфері цивільних правовідносин. Для повноцінного з'ясування сутності такого правового явища як договір необхідно ретельно опрацювати наукові роботи таких фахівців як І. А. Безклубий, С. М. Бервено, Т. В. Боднар, В. А. Васильєва, А. Б. Гриняк, Н. В. Міловська, Є. О. Мічурін, Н. С. Кузнєцова, С. О. Погрібний, І. В. Спасибо-Фатєєва.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Механізм та принципи регулювання договірних відносин.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття.

1. Наукові погляди О. С. Йоффе, В. В. Луця про договори у цивільному праві.
2. Підстави виникнення зобов'язальних правовідносин.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. *Офіційний вісник України*. 2003. №11. Ст. 461.
3. Актуальні питання прикладної цивілістики: сімейне, трудове, земельне та житлове право : наук.-практ. посіб. / О.В. Гетьманцев, О.В. Кіріяк, М.Б. Мельник та ін. Київ : Правова єдність, 2015. 448 с.
4. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. С. 464-527.
5. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.
6. Оновлення договірного регулювання приватноправових відносин в Україні : монографія / за заг. ред. А. Б. Гриняка, О. О. Кота, М. Д. Пленюк. Київ : НДІ приват. права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2020. 488 с.
7. Пучковська І. Й. Теоретичні проблеми забезпечення зобов'язань: монографія. Харків : Право, 2017. 472 с.

Тема № 7. Сучасні вчення про цивільно-правову відповідальність

Семінарське заняття Сучасні вчення про цивільно-правову відповідальність Навчальна мета заняття: засвоїти доктринальні положення про поняття та види цивільно-правової відповідальності, засвоїти нормативний матеріал щодо елементів такого виду юридичної відповідальності, ознайомитися з практикою застосування цивільного законодавства щодо цивільно-правової відповідальності.

Кількість годин:

денна форма навчання – 4 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Інститут цивільно-правової відповідальності у цивілістичній доктрині.

2. Цивілістична доктрина про підстави, умови, функції та принципи цивільно-правової відповідальності: стан теоретичної розробки.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. Інститут цивільно-правової відповідальності у цивілістичній доктрині.

При вивченні цього питання необхідно звернути увагу на системний підхід до визначення поняття цивільно-правової відповідальності, розмежування понять «відповідальність за цивільним законодавством» і «цивільно-правовою відповідальністю».

2. Цивілістична доктрина про підстави, умови, функції та принципи цивільно-правової відповідальності: стан теоретичної розробки.

Підготовка до цього питання зумовлює вивчення таких умов цивільно-правової відповідальності як протиправна поведінка, наявність шкоди (збитків), наявність причинного зв'язку та вини. Крім того, слід звернути увагу на існуючі у цивілістиці підходи до розуміння принципів, функцій та режимів цивільно-правової відповідальності.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Проблема вини юридичної особи.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття.

1. Проблема ефективності цивільно-правової відповідальності в ракурсі проблеми ефективності права в цілому.

2. Ефективність цивільно-правової відповідальності як системи певних цивільно-правових засобів.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. *Офіційний вісник України*. 2003. №11. Ст. 461.

3. Актуальні питання прикладної цивілістики: сімейне, трудове, земельне та житлове право : наук.-практ. посіб. / О.В. Гетьманцев, О.В. Кіріяк, М.Б. Мельник та ін. Київ : Правова єдність, 2015. 448 с.

4. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. С. 464-527.

5. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.

6. Канзафарова І. С. Теоретичні основи цивільно-правової відповідальності в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.03. НАН України; Інститут держави і права імені В.М. Корецького. Київ, 2007. 453 с.

Тема № 8. Цивілістична доктрина про право інтелектуальної власності

Семінарське заняття Цивілістична доктрина про право інтелектуальної власності

Навчальна мета заняття: засвоїти доктринальні положення про поняття права інтелектуальної власності, засвоїти нормативний матеріал щодо суб'єктів та об'єктів права інтелектуальної власності, ознайомитися з практикою застосування цивільного законодавства щодо захисту прав інтелектуальної власності.

Кількість годин:

денна форма навчання – 2 години;

заочна форма навчання – 2 години.

Навчальні питання:

1. Поняття права інтелектуальної власності та становлення системи правової охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності.
2. Доктринальні підходи щодо визначення та змісту права інтелектуальної власності.
3. Теорії походження права інтелектуальної власності.
4. Суб'єкти та об'єкти права інтелектуальної власності.

Методичні вказівки до кожного навчального питання теми

1. Поняття права інтелектуальної власності та становлення системи правової охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності.

При вивченні цього питання необхідно звернути увагу на поняття творчої (інтелектуальної) діяльності, права інтелектуальної власності, доцільно визначити основні ознаки творчої (інтелектуальної) діяльності, зосередити увагу на інститутах права інтелектуальної власності, проаналізувавши фактичну монополію, реєстраційну систему тощо.

2. Доктринальні підходи щодо визначення та змісту права інтелектуальної власності.

Розглядаючи це питання, варто зосередити увагу на розумінні виключного права інтелектуальної власності, проаналізувати правомочності, які складають зміст права інтелектуальної власності. Доцільно сформулювати власну позицію щодо положення, що до виключних прав належать майнові права, здатні вільно переходити від одного суб'єкта до іншого.

3. Теорії походження права інтелектуальної власності.

Розглядаючи це питання, варто з'ясувати теорію привілеїв як підґрунтя формування інституту інтелектуальної власності, теорію особистих прав, договірну (контрактну), деліктну, рентну, утилітарну теорії, теорію винагороди, пропрієтарну теорію та інші теорії походження права інтелектуальної власності.

4. Суб'єкти та об'єкти прав інтелектуальної власності.

При вивченні цього питання необхідно звернути увагу на те, що суб'єкти права інтелектуальної власності поділяються на первинних та похідних. Поняття об'єкта права інтелектуальної власності є дискусійним у цивілістиці. Варто проаналізувати об'єкти авторського права, об'єкти суміжних прав, об'єкти патентних прав, нетипові об'єкти, засоби індивідуалізації.

Питання цільових виступів здобувачів вищої освіти для розкриття окремих проблем, явищ тощо:

1. Доктринальні підходи до розуміння об'єкта права власності та результатів інтелектуальної, творчої діяльності.

Теми для рефератів, які відповідають темі заняття.

1. Основні інститути права інтелектуальної власності (фактологічна, реєстраційна система та фактична монополія).

2. Доктрина про виникнення та розвиток права інтелектуальної власності.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. *Офіційний вісник України*. 2003. №11. Ст. 461.

3. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навчальний посібник / Сліпченко С. О., Синегубов О. В., Кройтор В. А. та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. С. 382-463.

4. Правова доктрина України : у 5 т. / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. Т. 3. Харків: Право, 2013. 760 с.

5. Якубівський І. Є. Набуття, здійснення та захист майнових прав інтелектуальної власності в Україні : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 2018. 522 с.

Рекомендована література

Основна

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Сімейний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. №21-22. Ст. 135.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
4. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3-4. Ст. 27.
5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 18–22. Ст. 144.
6. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003. № 851-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 275.
7. Про електронний цифровий підпис: Закон України від 22.05.2003. № 852-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 276.
8. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 45. Ст. 410.
9. Про акціонерні товариства Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 50–51. Ст. 384.
10. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5. Ст. 30.
11. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 49. Ст. 682.
12. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 31–32. Ст. 263.
13. Про споживчу кооперацію: Закон України від 10.04.1992 р. № 2265-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 30. Ст. 414.
14. Про холдингові компанії в Україні: Закон України від 15.03.2006 р. № 3528-4. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 34. Ст. 291.
15. Про цінні папери і фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 31. Ст. 268.
16. Аномалії в цивільному праві України : навч.-практ посібник / відп. ред. Р. А. Майданик. Київ : Юстініан, 2010. 1008 с.
17. Договір як універсальна форма правового регулювання: монографія / за заг. ред. В. А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2016. 399 с.
18. Захист права власності. Правові позиції Верховного Суду : коментарі науковців / О. П. Печений, І. В. Спасибо-Фатєєва та ін., за заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків : ЕКУС, 2020. 496 с.
19. Канзафарова І. С. Теорія цивільно-правової відповідальності / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Одеса : Астропрінт, 2006. 261 с.

20. Кот О. О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики : монографія. Київ : Алерта, 2017. 494 с.
21. Красицька Л. В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей : монографія. Київ : Видавництво Ліра-К, 2014. 628 с.
22. Майданик Р. А. Речове право: підручник. Київ : Алерта, 2019. 1102 с.
23. Оновлення договірної регулювання приватноправових відносин в Україні : монографія / за заг. ред. А. Б. Гриняка, О. О. Кота, М. Д. Пленюк. Київ : НДІ приват. права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2020. 488 с.
24. Стефанчук М. О. Цивільна правосуб'єктність фізичних осіб та особливості її здійснення : монографія. Київ : Арттек, 2020. 479 с.
25. Сучасні проблеми цивільного права та процесу : навч. посіб. / С. О. Сліпченко, О. В. Синегубов, В. А. Кройтор та ін. ; за ред. Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. Харків : Право, 2017. 808 с.
26. Якубівський І. Є. Набуття, здійснення та захист майнових прав інтелектуальної власності в Україні : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 2018. 522 с.

Додаткова

1. Великанова М. М. Ризики в цивільному праві: монографія. Київ : Алерта, 2019. 378 с.
2. Жорнокуй Ю. М. Корпоративні конфлікти в акціонерних товариствах: цивільно-правовий аспект : монографія. Харків : Право, 2015. 532 с.
3. Кочин В. В. Правове регулювання цивільних відносин у непідприємницьких товариствах та установах в умовах адаптації до правової системи Європейського Союзу: монографія. Київ : НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2020. 435 с.
4. Майданик Р. А. Розвиток приватного права України : монографія. Київ : Алерта, 2016. 226 с.
5. Міловська Н. В. Договірні зобов'язання зі страхування у цивільному праві України: проблеми теорії та практики : монографія. Київ : НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2019. 488 с.
6. Мічурін Є. О. Обмеження майнових прав фізичних осіб (теоретико-правовий аспект) : монографія. Харків : Юрсвіт, 2008. 482 с.
7. Надьон В. В. Суб'єктивний обов'язок як елемент змісту цивільних правовідносин : монографія. Харків : Право, 2017. 392 с.
8. Пленюк М. Д. Підстави виникнення зобов'язальних правовідносин в механізмі правового регулювання: монографія. Київ: НДІ приватного права і підприємництва ім. акад. Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2016. 356 с.

9. Погребняк В. Я. Виникнення, перехід та припинення суб'єктивних цивільних прав : проблеми теорії та практики : монографія. Київ : Алерта, 2020. 640 с.
10. Погрібний С. О. Механізм та принципи регулювання договірних відносин у цивільному праві України : монографія. Київ : Правова єдність, 2009. 304 с.
11. Правова доктрина України : у 5 т. Т. 3 / Нац. акад. прав. наук України. Доктрина приватного права України. 2013. 760 с.
12. Право інтелектуальної власності : підручник / О. І. Харитонова, Є. О. Харитонов, Т. С. Ківалова та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 539 с.
13. Проблеми правової відповідальності: монографія / Ю. П. Битяк, Ю. Г. Барабаш, Л. М. Баранова та ін.; за ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, В. І. Борисової. Харків: Право, 2014. 348 с.
14. Примак В. Д. Відшкодування моральної шкоди на засадах справедливості, розумності й добросовісності : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 432 с.
15. Пучковська І. Й. Теоретичні проблеми забезпечення зобов'язань : монографія. Харків : Право, 2017. 472 с.
16. Скрипник В. Л. Теоретичні і методологічні проблеми об'єктів цивільних прав: монографія. Кременчук : Вид. Щербатих О. В. 2020. 380 с.
17. Синегубов О. В. Здійснення особистих немайнових прав малолітніх та неповнолітніх осіб: монографія. Харків: Золота миля, 2015. 528 с.
18. Сліпченко С. О. Особисті немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів : монографія. Харків : Діса плюс, 2013. 550 с.
19. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): монографія / відп. ред. Я. М. Шевченко. Київ: КНТ. 2008. 626 с.
20. Харченко Г. Г. Речові права : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2015. 432 с.
21. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням пропозицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 1: Загальні положення/ за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ФО-П Колісник А. А., 2010. 320 с.
22. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням пропозицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 2: Фізична особа / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: Страйд, 2009. 296 с.
23. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням пропозицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 3: Юридична особа / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: Страйд, 2009. 736 с.
24. Цивільний кодекс України: наук.-практ. комент. (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 4: Об'єкти. Правочини.

Представництво. Строки / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєва. Харків: ФО-П Колісник А. А., 2010. 768 с.

25. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням пропозицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 5: Право власності та інші речові права / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ФО-П Лисняк Л. С., 2011. 624 с.

26. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням пропозицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 6: Право інтелектуальної власності / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ФО-П Лисняк Л. С., 2011. 592 с.

27. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням пропозицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 7: Загальні положення про зобов'язання та договір / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ФО-П Лисняк Л. С., 2012. 736 с.

28. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням пропозицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 8: Договори про передачу майна у власність та користування / за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ФО-П Лисняк Л. С., 2013. 672 с.

29. Цивільний кодекс України: наук.-практ. коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням пропозицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). Т. 10: Кредитні та розрахункові зобов'язання. Договір комерційної концесії. Договір про спільну діяльність / І. В. Спасибо-Фатєєва, В. І. Крат, О. П. Печений та ін.; за ред. проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: Право, 2015. 496 с.

30. Цюра В. В. Теоретичні питання інституту представництва в цивільному праві України : монографія. Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ : ФОП Мельник. 2016. 492 с.

31. Шимон С. І. Теорія майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин: монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2014. 664 с.

32. Шишка Р. Б. Охорона права інтелектуальної власності у цивільному праві України : монографія. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 424 с.

33. Юркевич Ю. М. Договірні форми об'єднань фізичних та юридичних осіб у цивільному праві України : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 410 с.

34. Яроцький В. Л. Цінні папери в механізмі правового регулювання майнових відносин (основи інструментальної концепції) : монографія. Харків : Право, 2006. 544 с.

35. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного

процесуального кодексу України від 1.12.2004 р. *Урядовий кур'єр*. 2004. № 239. Додаток «Документи». С. 7–12.

36. Рішення КС України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 02.11.2004 р. № 15-рп/2004, справа № 1-33/2004. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04/print>.

37. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. № 3477- IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.

38. Рішення КС України від 09.07.1998 р. № 12-рп/98 у справі за конституційним зверненням Київської міської ради професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів про працю України (справа про тлумачення терміну «законодавство»), справа № 17/81-97. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-98>.

39. Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України: Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 07.04.2008 р. № 01-8/211. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_211600-08

40. Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства у справах, в яких заявлено вимоги про відшкодування збитків: Оглядний лист ВГСУ від 14.01.2014 р. № 01-06/20/2014. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0020600-14>.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Верховна Рада України: Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.rada.gov.ua>

2. Верховний Суд: Офіційний веб-сайт. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/>

3. Міністерство юстиції України: Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.minjust.gov.ua>

4. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського Офіційний веб-сайт URL: <http://www.nbuv.gov.ua>